

LIITE I

Rovaniemellä 15.6.2017

Muistio toimintamallista ja tavoitteista

Jokeen leimaantuneen merilohi- ja taimenkannan luominen mäti- ja pienpoikasistutuksilla Kemi-Ounasjoen vesistöalueelle

Mittavista haasteista huolimatta Kemi-Ounasjoen vesistöalueella on vahva tahtotila etsiä vaikuttavia toimenpiteitä joiden avulla voitaisiin siirtyä kalatiestrategian mukaisesti istutuspainotteisesta vaelluskalakantojen hoidosta luonnontuotannon elvyttämiseen ja sen riittävään ylläpitämiseen. Yleisesti tiedetään, että vaelluskalakantojen palauttamisen osalta Kemi-Ounasjoki on erittäin suuren mittakaavan kohde. Elvyttäminen tarkoittaa käytännössä katsoen kaikkia mahdollisia toimenpiteitä kuten; tuki-istutuksia, alasvaelluksen turvaamista, kalateitä, ylisiirtoja, kalastuksen säätelyä jne. Taustat huomioiden elvyttämistyön tavoitteena tuleeekin tässä vaiheessa olla **suunnitelmallinen luonnonpoikastuotannon käynnistäminen ja pitkällä aikavälillä osittaisen lohijoki-arvon palauttaminen.**

Mäti- ja pienpoikasten koeistutushanke aloitettiin Kemi- Ounasjoella keväällä 2017 Voimalohi Oy:n toimesta. **Leimaantuneen merilohi- ja taimenkannan luominen Kemi-Ounasjoelle - hankkeen** kokonaiskustannukset ovat 95. 000 €, josta valtion kärkihankerahoituksella katetaan 50 %. Hankkeen päätavoitteena on selvittää käytännön kokemusten ja tutkimustulosten perusteella palautusistutuksiin jatkossa suositeltavia mädin istutusmenetelmiä Kemi-Ounasjoen olosuhteisiin.

Koeistutusten laajuudessa keväällä 2017 rajoittavana tekijänä on ollut saatavilla oleva mäti määrä. Kevään 2017 osalta materiaalia oli käytettävissä merilohen osalta noin 64-litraa eli 324 000 kpl spa-asteella ollutta mätimunaa Simojoen kantaa. Meritaimenen mätiä (spa 122 000kpl), joka oli Tornionjoen kantaa istutettiin keväällä 2017 noin 11-litraa. Lisäksi hankkeessa istutettiin 43 130 kpl 1-v merilohen (Tjo) pienpoikasta Marrasjokeen ja 13.000 kpl meritaimenen 1-v (ljo) pienpoikasta Vähäjokeen.

Tavoitteena on, että mittavimmat istutukset vuonna 2018 toteutettaisiin 2017 tuloksia hyödyntäen ja kokemuksista oppineena. Lisäksi Istutuksissa hyödynnetään laadittavaa suunnitelmaa. Vuodesta 2018 alkaen tarvittavan merilohen mätimäärän tulisi olla vähintään noin 200- litraa tarkoittaen noin 1.2 miljoonaa mätijyvää vuosittain. Tavoiteltava mätimäärä meritaimenen osalta on noin 100- litraa/ vuosi. Määriä ja tavoitteita tulee tarkastella säännöllisin väliajoin tutkimuksiin ja saatuihin kokemuksiin perustuen.

Jokipoikasjakso ennen smolttiutumista kestää 2-4 vuotta olosuhteista riippuen. Ounasjoen ekologinen luokittelu on erinomainen mm. kalatiestrategian taustaselvityksen mukaan, joten mahdollisuudet smolttiutumiseen lienevät yhtäläiset kuin esimerkiksi Tornio- ja Muonio joella.

Smoltit aloittavat syönnösvaelluksen keväällä 2020–2022 ja niiden alasvaellus mahdollisuudet tulee huomioida ja turvata esimerkiksi innovatiivisia ratkaisuja hyödyntäen. Yhtenä vaihtoehtona on vaelluspoikasten kiinniotto (esim. rysäpyynti) ja kuljettaminen voimalaitospatojen ohi jokisuulle. Alasvaelluksen mahdollistamia toimenpiteitä tulee kehittää ja kokeilla siten, että aikataulullisesti 2020 ratkaisut ovat käytössä, jotta smoltit saadaan laskeutumaan mereen syönnösvaellukselle mahdollisimman pienellä kuolleisuudella. Alasvaelluksen onnistumista tulee seurata tutkimuksellisesti ja merelle selviytyneiden määrä pitää voida todentaa esimerkiksi laskureita hyödyntäen. Ensivaiheen tavoitteena on, että merelle selviytyisi noin 60–80 000 lohismolttia vuosittain.

(Menetelmät täsmentyvät ylös- ja alasvaellusratkaisuiden esim. Kalasydän kalatie-hanke kokemusten ja lijoen alasvaellus- kokeiden ja tulosten myötä.)

Syönnösvaellus kestää yleensä 1-4 vuotta, siten että koiraat saapuvat ensimmäisen merivuoden jälkeen Kemijoki suuhun vaeltaakseen takaisin alueille minne ne ovat leimaantuneet. Ensimmäisen vaiheen tavoitteena on, että merivaelluksen jälkeen Kemi-Ounasjokeen leimautuneita kaloja palaisi kutupaikoilleen noin 2000–3000 kappaletta/ vuosi. Määriä ja tavoitteita tulee tarkastella säännöllisin väliajoin tutkimuksiin ja kokemuksiin perustuen.

Vuonna 2022 Kemijoen kalatieratkaisut tulee olla sillä tasolla, että merkittävällä määrällä nousuhalukkaista kaloista on olemassa mahdollisuus kutualueille nousuun. On mahdollista, että nykyisin Isohaaran kalatiehen nousseet istutusperäiset lohet ovat ns. ”harhailijoita”, joilla ei ole voimakasta luontaista vaellusviettiä, tai ne voivat olla muiden jokien viljejä kantoja, jotka kääntyvät takaisin alavirtaan. Jokeen leimautuneilla lohilla on luontainen vaellusvietti ja vain sellaisilla kaloilla voidaan mitata kalatieratkaisuiden toimivuutta luotettavasti ja kehittää niitä toimivampaan suuntaan. Kalojen kiinniotto esimerkiksi Taivalkosken voimalaitoksen yhteydestä voisi olla suhteellisen nopea ratkaisu edellytyksellä, että Isohaarassa kalatieratkaisut toimivat. (Nykyisten kehittäminen ja tai Kalasydän-kalatie) Kiinnioton tapahtuessa Taivalkoskella varmistetaan ainakin kalojen omaavan halukkuutta nousta jokea ylöspäin kohti kutualueitaan.

Lapin liiton koordinoima vaelluskalakantojen palauttamiseksi Kemi-Ounasjoelle perustettu alueellinen yhteistyöryhmä on kokouksessaan 18.10.2017 päättänyt että; Mäti ja pienpoikasistutusten ammattimaisen ja suunnitelmallisen toteuttamisen varmistamiseksi tilataan mäti-ja pienpoikasistutusten toteuttamissuunnitelma. Suunnitelman tulee sisältää myös ehdotukset menetelmistä joilla toimenpiteiden seuranta ja vaikuttavuutta pystytään todentamaan. Lisäksi suunnitelma sisältäisi osion, jossa tarkasteltaisiin vaihtoehtoja smolttien alasvaelluksen turvaamiseksi, sekä predaation vähentämiseksi.